

ქართული ერთობის ჰომოგენიზაციის პროცესი და მისი ასახვა XX საუკუნის პირველი ოცნაშლის გაჭდურ მადიანში

**(ენის, ერთიანი საგანმანათლებლო და ეკონომიკური
სივრცის, სოციალური ტიხრების მოშლის პერცეფცია)**

ნაციონალური კონსოლიდაციის ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს ერთობის წევრების ჰომოგენიზაცია და მის საფუძველზე სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის რეალიზაცია. ქართულ სინამდვილეში ერთობის წევრებს შორის ჰომოგენიზაციის პროცესს უზრუნველყოფდა ქართული ენა და ქრისტიანობა. პოლიტიკური სისუსტისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაკარგვის პირობებში ქართული ენა და რელიგია, კერძოდ, საქართველოს ეკლესია გამაერთიანებელ როლს თამაშობდა.

XIX საუკუნის II ნახევრიდან თავისუფლების და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოპოვების მიზნით ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა ბრძოლის ახალ ეტაპზე გადადის, რაც ნაციონალური კონსოლიდაციის განმტკიცებას გულისხმობდა ახალი მეთოდებით.

ქართველი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მესვეურთა პროგრამა-მაქსიმუმი საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა, ქართული სახელმწიფოებრიობის დემოკრატიულ საფუძველზე რეორგანიზაცია იყო. მაგრამ ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა ანგარიშს უწევდა არახელსაყრელ პოლიტიკურ პირობებს და ძალაუზნებურად კვეცავდა მოთხოვნებს. XIX საუკუნის 60-იანი წლების შემდეგ შექმნილ სიტუაციაში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერები მხარს უჭერდნენ რეფორმებს, მოითხოვდნენ რუსეთის იმპერიის ფედერაციულ სახელმწიფოდ გარდაქმნას და მასში შემავალ ერების ავტონომიურ სახელმწიფოებრივ ერთეულებად მონყობას. ავტონომიური საქართველო, მათი აზრით, წარმატებით განავითარებდა ეკონომიკას, კულტურას, მეცნიერებას და საპატიო ადგილს დაიკავებდა ფედერაციული რუსეთისა და მსოფლიოს ერთა რიგებში [2, 76].

როგორც ცნობილია, ერთ-ერთი მთავარი საკითხი, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა ამ ეპოქაში – ეს იყო მასების უნიგნურობის მოსპობა და ფართო ფენების განათლება. ჯერ კიდევ 1876 წელს გაზეთი „დროება“ წერს: „გავიდა ის დრო, როდესაც ყველა ქართველის ვალი იმაში მდგომარეობდა, რომ ხმლით ხელში დაეცვა თავისი საყვარელი მამული აუარებელი და მძვინვარე მტრებისაგან. გავიდა ის დრო, როდესაც ქართველს არ შეეძლო, დროთა ვითარების გამო, გაეხსნა თვით ბუნებისგან მიღებული ნიჭი, ეზრუნა ახალი რუსთველების დაბადებისათვის. პირიქით, დადგა დრო, როცა ყველა ქართველის ვალია, რომ რბილში და ხორცში გამჯდარი ქართველის სიყვარულით, შეუდგეს მამა-პაპების სისხლით მორწყული მამულის განათლებას, მისი შვილების სულიერი და ფიზიკური ძალების გახსნას“ [5, 1].

მოდერნულ ეპოქაში ეს ფუნქცია სასწავლო-საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან ერთად აიღო თავის თავზე ბეჭდურმა მედიამ. როგორც ე. სმითი აღნიშნავს: „პოლიტიკური ერთობის წევრთა სამართლებრივი თანასწორობა მის მშობლიურ მინა-წყალზე შეიგრძნობა პოპულაციისა თუ უკიდურეს შემთხვევაში, ერთობის მთავარი, ძირეული ნაწილისათვის საერთო ღირებულებებისა და ტრადიციების წყალობით. სხვა სიტყვებით, რომ ვთქვათ, ნაციებს უნდა ჰქონდეთ საერთო კულტურისა და სამოქალაქო იდეოლოგიის, საერთო გაგებათა და მისწრაფებათა, გრძნობათა და იდეათა საზომი, რომელიც შეაკავშირებს პოპულაციას მის მინა-წყალზე. საერთო სახალხო მას-კულტურის უზრუნველყოფა ევალება სახალხო სოციალიზაციის დაწესებულებებს, კერძოდ, საყოველთაო განათლების სისტემასა და მასმედიას“ [17, 14].

ეთნოსიმბოლისტური თვალთახედვისაგან განსხვავებით, ე.წ. მოდერნისტები ეროვნული თვითშეგნების ჩამოყალიბებას და განვითარებას დიდწილად ბეჭდურ მედიას მიაწერენ. მოდერნული მიმართულების ერთ-ერთი წარმომადგენლის ბენედიქტ ანდერსონის აზრით: „ბეჭდვითმა ენებმა საფუძველი ჩაუყარეს ეროვნული შეგნების განვითარებას. ეს შესაძლებელი გახდა აზრთა ურთიერთგაცვლისა და კომუნიკაციის ერთიანი სივრცის შექმნით. ბეჭდური პროდუქციისა და ქალაქის საშუალებით კი მიღწეული იქნა ურთიერთგაგება. საგამომცემლო საქმემ ენას სტაბილური და მარადიული თვისებები შესძინა. ეს თვისება დიდი ხნის მანძილზე უწყობდა ხელს წარსულის იმ იმიჯის შექმნას, რომელიც ერის სუბიექტური გაგების თვალსაზრისით ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია“ [1, 73].

მიუხედავად იმისა, რომ ეს თვალსაზრისი საკამათოა და აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს, ერთი რამ დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, ბექდურმა მედიამ ახალი ეტაპი შექმნა ნაციონალური ისტორიაში.

თითოეული საკითხი: ქართული ენა, საგანმანათლებლო და ეკონომიკური სისტემა, სოციალური ფენების სტრუქტურირება-და-ხასიათებები არა ერთხელ გამხდარა მეცნიერთა შესწავლის ობიექტი და მათ შორის ბექდური მედიის საშუალებით. ჩვენი მიზანია ეპოქის სულისკვეთებიდან გამომდინარე თითოეული ატრიბუტი ერთიან კონტექსტში განვიხილოთ. აღნიშნული საკითხები განსაკუთრებით აქტუალურია XX საუკუნის პირველი ოცნლეულის ქართულ ბექდურ მედიაში და, მათ შორის, ჟურნალ „მოგზაურში“ და გაზეთ „თემში“.

ამ პერიოდში სკოლას ეკისრება ეროვნული ფუნქცია, რომლის საშუალებით უნდა მომხდარიყო საერთო ნაციონალური ცნობიერების ფორმირება. „როგორც ზნეობრივი და გონებრივი განვითარება, ისე ნივთიერი კეთილდღეობის ინტერესები დაჟინებით მოითხოვენ ხალხის, ბრბოს განათლებას რაც დაფუძნებულია განათლების საშუალებებზე, აქ ერთდებიან სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინტერესები. განათლება ამალღებს ხალხის ძალას და ამრავლებს სიმდიდრეს. ბრბოს უვიცობა არის ხალხის უბედურება, რაც ავად ცხადდება კერძო პირის, საზოგადოების და სახელმწიფოს ცხოვრების ყოველ მხარეებზე. გონებრივი სახელმწიფოებრივი აღზრდა და ყველასათვის ხელმისაწვდომი სწავლა-განათლება წარმოადგენენ ქვეყნის იმ საფუძველს, რომელიც უზრუნველყოფს ნივთიერ და გონებრივ კეთილდღეობას“ [15, 662].

ამისათვის საჭირო იყო ყველა სოციალური ფენის დაახლოება და გაერთიანება ერთი საერთო საქმისათვის. „დროა შევიგნოთ, რომ ცალკე განვეა ჩვენი ერის წოდებათა: გლეხთა, თავადაზნაურთა, ვაჭართა, სამხედროთა და სხვათა ხეირს არ დაგვაყრის და ამიტომ დროც არის დაუყოვნებლად შევუდგეთ ერის ერთიანობის ამ ძირის-მომთხრელი მიზეზების ფრთების შეკვეცას“ [13, 8].

საზოგადოების სხვადასხვა ენათა და წოდებათა დაახლოება, ჟურნალის პუბლიცისტების აზრით, მხოლოდ მაშინ შეიძლებოდა „როცა ჩვენ სამეურნეო საქმეს ჩვენის ბნელით მოცულის გლეხის დახმარებით ვანარმოებთ, როცა მას ჩვენ ჰუმანურად ხელს გავუწვდით და გვერდში ამოვიყენებთ იმ საქმეში, რომელიც მას მთელი ათასი წლებით აქვს შეწვნიებული, როცა მას გვერდით დავისვამთ და მასთან ერთად დავლევთ ჩაის“ [13, 9].

სოციალურ ფენათა დაახლოება უშუალოდ იყო დაკავშირებული საერთო ნაციონალური ცნობიერების ჩამოყალიბებასთან. სოლიდარობის განცდა ერთობის წევრებს შორის ერთი მიზნისათვის ბრძოლას გააადვილებდა: „უპირველეს ყოვლისა საჭიროა, რომ ჩვენმა ხალხმა ერთი გარკვეული და ნათელი აზრი და შეხედულება იქონიოს თავისი ყოფა-ცხოვრების გაუქეთესების პირობებზე და საშუალებებზე, რათა ჩვენი ყოველი საზოგადო მოქმედება იმ მხრით იყოს ერთ სულ და ერთ ხორც“ [16, 775].

ბეჭდურ მედიაში სოციალური საკითხებისადმი ინტერესი შემთხვევითი არ იყო, რაც შემდეგი გარემოებებით აიხსნება: 1. 1864 წლიდან ბატონყმობის გაუქმების შედეგად წარმოშობილი ახალი თავისუფალი ფენის ერთობის წევრებს შორის დაახლოება უნდა მომხდარიყო. 2. საერთო ნაციონალური ინტერესების გარეშე თავისუფლებისათვის ბრძოლა წარმოუდგენელი იქნებოდა და სოციალურ ფენათა ჰომოგენიზაცია აუცილებელ წინიპირობას წარმოადგენდა. როგორც XX საუკუნის დასაწყისში, ისე 10-იან წლებში პრობლემა აქტუალობას არ კარგავს. „თემში“ კვითხულობთ: „აღვძრავთ საკითხებს თუ უკვე აღძრულს შევებებით, მხოლოდ ერის კეთილდღეობას მივიღებთ მხედველობაში. უპირველეს ყოვლისა, ჩვენი მშრომელი ხალხის მდგომარეობას გავითვალისწინებთ. ის მიგვაჩინია ჩვენი ერის კულტურულად განახლების საფუძვლად, მასზე ვამყარებთ ჩვენ იმედებს, ჩვენს მომავალს. მასში უნდა გავავრცელოთ სწავლა-განათლება. შევათვისებინოთ კულტურული საშუალებანი მძიმე ეკონომიკურ პირობებთან ბრძოლაში და საზოგადოდ შევუნყოთ ხელი მის წინსვლას და გონებრივ აყვავებას“ [6, 1].

საზოგადოებრივი ცხოვრების საერთო სივრცის შექმნა უნდა მომხდარიყო ქართულ ენაზე წარმოებული სასწავლო-საგანმანათლებლო სისტემით: „სამშობლო ენა იგივე სისხლი და ხორცია ადამიანისა და მაშასადამე მისი განუვითარებლობა დაჰბადავს მსგავსსავე ფიზიკურ განუვითარებლობას, რასაც მოჰყვება ყოველმხრივი გონებრივი და ზნეობრივი დაცემა და გადაგვარება სამშობლო ენის უარის-მყოფელის ერისა. იგი უნდა იყოს საფუძველი და საძირკველი, რომელზედაც უნდა აშენდეს მთელი სწავლა-აღზრდა ადამიანისა. ყოველი სწავლა-აღზრდის მიღება ყოველი ადამიანისათვის სამშობლო ენაზე უნდა სწარმოებდეს“ [14, 499].

ქართული ენის სტანდარტიზაციას, პუბლიცისტების აზრით, ხელს შეუწყობდა ეროვნული სკოლა, სადაც განათლებას ქართულ ენაზე მიიღებდნენ: „ისეთი სკოლა, სადაც ყმანვილები დედა-ენის საშუალებით გაიცნობენ და შეითვისებენ მეცნიერებას, ხელოვნება-

სა და საზოგადოდ კაცობრიობის სულის მისწრაფებასა, განამტკიცებს ჩვენში საღ, სისტემატურ აღზრდას ჩვენი ყმანვილთაობისა და მის ზნეობრივ, გონებრივ და ფიზიკურ განვითარებას. დიდებულთა შედეგი ეროვნული სკოლისა ერებად დაყოფილ კაცობრიობისათვის. ეროვნული სკოლა ისევე შეერგება ყმანვილს, როგორც დედის ძუძუს წოვა. ერი, ენა და ეროვნული სკოლა ერთსულოვანი ბუნებრივი პრინციპია. ამას უნდა აღვიარებდეთ ჩვენს რწმენად, ჩვენს აღთქმად“ [14, 500].

ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტის აქტიური ბრძოლა საზოგადოების წიგნიერებისათვის შემთხვევითი არ ყოფილა. ჯერ ერთი, მსოფლიოში მიმდინარე ცვლილებების შედეგად მოხდა ღირებულებების გარკვეული გადაფასება და მასების განათლების პრობლემა ყველა ქვეყანაში მთელი სიმწვავეით დაისვა და, ბუნებრივია, ევროპულ იდეებს ზიარებული ქართული ინტელიგენცია ცდილობს საქართველოში ახალი სისტემის დანერგვას; და მეორე, ქართული ერთობისათვის ორმაგად მნიშვნელოვანი იყო საერთო ცნობიერების ფარგლებში ქვეყნის აღორძინებისთვის მოქმედება, რაც უნდა გამხდარიყო საფუძველი შემდგომში საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა. სწორედ ამიტომ იყო, რომ ამ პერიოდში განსაკუთრებული ყურადღება სასწავლო-საგანმანათლებლო სისტემის სრულყოფასა და რეალიზაციას ექცეოდა. „ძირითად საკითხს შეადგენს სახალხო განათლება და საზოგადოებრივი აღზრდა. კეთილი ზნე-ჩვეულებების დანერგვა, ამალღება განათლებით ბრბოსი, მიწოდება მისთვის განახლებული და განმავითარებელი გასართობების, გაღვიძება ხალხის სულიერი ინტერესებისა, ბრძოლა მის სიბნელისა და უვიცობის წინააღმდეგ – აი, რას უნდა ვესწრაფოდეთ სხვა ზომებთან, საშუალებებთან ერთად, თუ გულწრფელად გვსურს ხალხისათვის კეთილი, თუ გვინდა მათ ნამდვილად დავეხმაროთ“ [14, 549].

ჟურნალ „მოგზაურის“ მსგავსად გაზეთი „თემი“ ქართული ენის საკითხს, როგორც კონსოლიდაციის აუცილებელ ელემენტს დიდ ადგილს უთმობს. ბეჭდური მედიის ინტერესი ქართული ენისადმი შემთხვევითი არ ყოფილა. რადგან ადამიანთა ნებისმიერი ისტორიულად ცნობილი გაერთიანების საფუძველი ენაა, რომელიც რაც უნდა შორეულ წარსულს მივმართოთ, ყოველთვის წინამავალ ეპოქის მემკვიდრედ გვევლინება. ყველა საზოგადოება ენას ცნობდა და ცნობს წინა თაობათაგან მიღებულ პროდუქტად [3, 10].

თემის პუბლიცისტები გაზეთის თითქმის ყველა ნომერში ქართული ენის მდგომარეობაზე ამახვილებდნენ ყურადღებას: „არ

ვფიქრობ ჩვენს წარსულში მოიძებნოს იმისთანა დრო, როცა ისე შევინროებულებოდით და შებლალულებოდით ქართული ენა, როგორც ახლა. შევინროება, აბუჩად აგდება ჩვენი ენისა შინაურ და გარეშეთაგან სავალალოა დღეს ჩვენს ცხოვრებაში“ [11, 2].

ქართული ენის ფუნქციონირების დაკარგვა უარყოფითად აისახა ქართული ერთობის ცნობიერებაზე. „სკოლაში გონების განვითარებისათვის, ეჭვგარეშეა უნდა იყოს გამეფებული ეროვნული ენა, დედა-ენა. ამას მოითხოვს ბუნებრიობა, სალი აზროვნება და სამართლიანობა. უამისოდ ერი მოკლებული იქნება სულიერ საზრდოს, უამისოდ ერის წინმსვლელობა შეფერხდება ცხოვრებაში, უამისოდ ერის ყმანვილთაობა უგზოუკვლოდ დაინყებს ხეტიალს. უამისოდ ერის ცხოვრება შებორკილ იქნება“ [7, 1].

ერთ-ერთი პრობლემა, რომელიც აქტუალურია XX საუკუნის პირველ ოცნლეულში არის გენდერული საკითხი. რაც გულისხმობდა ქალის და მამაკაცის უფლებების გათანაბრებას ეროვნული საქმის კეთებისათვის ერთობლივი ძალებით. ეთნოსიმბოლიზმი გენდერულ საკითხს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს. როგორც ე. სმითი აღნიშნავს: ყველაზე აშკარა და ფუნდამენტურია გენდერის კატეგორია. გენდერული კლასიფიკაციები უცვლელი თუ არა, უნივერსალური და ყოვლისმომცველია. მათგანვე გამომდინარეობს სხვა განსხვავებანი და დაქვემდებარებანი. სქესია, ცხადად თუ ფარულად ჩვენი განმსაზღვრელი. ის განაპირობებს მეტწილად ჩვენს შესაძლებლობებსა თუ მიღწევებს“ [17, 4].

ქართველი ქალის იდეალიზებული სახე ერთობის ისტორიულ მეხსიერებაში ყოველთვის არსებობდა. XX საუკუნის პირველი ოცნლეულის საქართველოში შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე ქართველი ქალის როლი არსებითად გაიზარდა და ნაციონალური კონსოლიდაციის პროცესში მნიშვნელოვანი დატვირთვა შეიძინა. ქართული ენისა და ისტორიული წარსულის პროპაგანდა ეპოქის მოთხოვნილებიდან გამომდინარე, მისი ფუნქცია გახდა. თუმცა ბეჭდურ მედიაზე დაკვირვებიდან იკვეთება, რომ ინტელიგენცია ქართველი ქალით, ქართველი დედით უკმაყოფილოა და მის კრიტიკასაც არ ერიდება: „თანამედროვე ქართველმა ქალმა ბევრში უკან ჩამოიჭოვა ძველი ქართველი დედა, მაგრამ ერთში ჩამორჩა: ის გადაგვარდა, მას აღარ ესმის თავისი მოვალეობა სამშობლოს წინაშე. ყოველდღიურობამ, პირადმა ცხოვრებამ შთანთქა ის და დაუკარგა იდეალი. სიმები, რომლებითაც ძველი დედის გული შეერთებული იყო თავის ხალხთან, დღევანდელ დედას თითქმის სრულებით დაუნყდა და მშობელი ერის კვნესა და ვარამი იმის გულს აღარა სწვდება.

გადაგვარების სენი განსაკუთრებით ინტელიგენციას და მაღალი წრის ქალებს მოედოთ, რაში ეტყობა დღევანდელ ინტელიგენტ ქალს ქართველობა? ერთი უმთავრესი პირობა ქართველობისა – ქართული ენაც კი აღარ შერჩა“ [11, 3].

პრობლემის სრულყოფილად გასაშუქებლად პუბლიცისტები ძველი და თანამედროვე დედების შედარებას ახდენდნენ და ამის საშუალებით ცდილობდნენ ძველი დედების უპირატესობის დამტკიცებას: „შევადართ გადასული დედები დღევანდელ ქალებს. დღევანდელი ქალები უფრო განვითარებულნი არიან და ნასწავლი გადასულებზე. ძველ დედებს მხოლოდ ერთი საფიქრალი და საზრუნავი ჰქონდათ, სამშობლო. დღევანდელმა ქალებმა კი უცხო ენები იციან, ზედმინევნით ფიქრობენ ჩაცმა-დახურვაზე და დრო აღარ რჩებათ, რომ კიდევ სამშობლოზეც იფიქრონ. ძველი დრო სულ სხვა იყო მისი მოთხოვნილებით. ძველმა დედებმა მხოლოდ ქართული იცოდნენ. იმ ენაზე ზრდიდნენ შვილებს და იმ ენაზე ადიდებდნენ ღმერთს. დღევანდელი ქალი ისეთივე თვალტანადია, როგორც მისი წინაპარი. უფრო ნასწავლი, ეგებ უფრო მეტსაც შრომობდეს, მაგრამ ჩვენ რა? ქართველი კი აღარ არის. შეხვდებით განათლებულ ქართველ ქალს, რომელიც ქართულს ვეღარ ახერხებს და კიდევ იქადის: რა საჭიროა რა უნდა გამიკეთოსო“ [9, 1].

აღნიშნული პრობლემის აქტუალობა ბეჭდურ მედიაში შემთხვევითი არ ყოფილა. ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა ნაციონალური კონსოლიდაციისთვის ერთობის წევრების ცნობიერების გაერთგვაროვნებას ცდილობს. სწორად წარმართული აღმზრდელობითი პროცესი, როგორც სკოლაში, ასევე ოჯახში კი ამ მიზნის მიღწევის წინაპირობა იყო.

საქართველოს ისტორიიდან გამომდინარე ქართველი ქალის როლი ყოველთვის დიდი იყო ეროვნული ცნობიერების შენარჩუნებაში. მის მოვალეობას მუდამ შეადგენდა სამშობლოს ღირსეული შვილების აღზრდა. აქედან გამომდინარე XX საუკუნის პირველ მეოთხედში ქართველი დედის მოვალეობების ასეთი გააზრება სიახლეს არ წარმოადგენდა, თუმცა ერთი რამ უდავოდ ეპოქის მოთხოვნილება გახდა – ქართული ენის შენარჩუნების ტვირთი ეკლესიის ნაცვლად ქართველ დედას უნდა აეღო.

ეპოქის მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე, საერთო ნაციონალური ინტერესების ფარგლებში, წოდებათა თანასწორობისა და სოციალური ერთგვაროვნების ჩამოყალიბებაში, ქართული ენის სტანდარტიზაციასა და სასწავლო-საგანმანათლებლო პროცესის სისტემატიზაციასთან ერთად აქტუალურია ეროვნული ეკონომიკის

საკითხი. XIX საუკუნის II ნახევრიდან არსებითი ცვლილებების შედეგად, კერძოდ, ბატონყმობის გაუქმების შემდეგ რუსეთსა და საქართველოში, ქართული ერთობა ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. კაპიტალისტური ურთიერთობის ფართოდ გავრცელებამ სამრეწველო-ტექნიკური პროგრესის განვითარებას შეუწყო ხელი. ამიტომ ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტისათვის, რომელიც გლეხთა განათლებისათვის აქტიურად მოღვაწეობდა ნათელი გახდა, რომ ფართო სასწავლო-საგანმანათლებლო პროცესში აუცილებელი იყო სამეურნეო-ტექნიკური როლის წინა პლანზე წამოწევა და სასწავლო პროგრამაში შეტანა.

ჟურნალი „მოგზაური“ და მისი რედაქტორი ივანე როსტომაშვილი ერთ-ერთი პირველია ვინც აღნიშნულ საკითხებს ერთიან კონტექსტში მოიაზრებს. XIX საუკუნის დასასრულის და XX საუკუნის დასაწყისის ცნობილ საზოგადო მოღვაწეს და პედაგოგს ივანე როსტომაშვილს საკუთარი მოსაზრებები და გეგმები გააჩნდა სასწავლო პროგრამის შესახებ. მისი აზრით, „სკოლა უნდა იძლეოდეს არა მარტო წიგნურ განათლებას, არამედ პრაქტიკულ მომზადებასაც. სკოლაში სწავლა-აღზრდის საქმე ისე უნდა მოეწყოს, რომ მან უზრუნველყოს მომავალი თაობის დაახლოება ბუნება-ცხოვრებასთან, მათი შეიარაღება ისეთი ცოდნით, რომელიც ცხოვრებაშია საჭირო, გაუადვილებს მათ შრომას, მისცემს საშუალებას რაციონალურად მოაწყოს მეურნეობა და ამით უზრუნველყოს მთელი ქვეყნის ეკონომიკური აყვავება და აღორძინება [12, 685].

ჟურნალის პუბლიცისტების აზრით, ქვეყნის ეკონომიკური აღორძინება უშუალო კავშირშია სამეურნეო ტექნოლოგიების ათვისებასთან. საერთო მასობრივ საგანმანათლებლო სისტემაში სამეურნეო საგნების შეტანა ამ პროცესის წარმატებას განაპირობებდა. ამასთან ეროვნული მრეწველობის ასაღორძინებლად და ეკონომიკის გასავითარებლად ერთ-ერთი მთავარი პირობა საერთო ეროვნული საქმის პროცესში ყველა სოციალური ფენის ჩართვა იყო. „ჩვენთვის სჭიროა გლეხთა შორის მუშაობა, რომ ჩვენ გლეხის ამტანობა გვაკლია, ეს მისით შევივსოთ, ხოლო ჩვენი მეტი სწავლა იმავე დროს მას გაუფუზიაროთ... ერთი სტყევით გვჭირია სრული გარდაქმნა დღევანდელის ჩვენის ზნისა და ხასიათისა... მთლად ჩვენი ქვეყანა დასახლებული და დაუსახლებელი, შემუშავებული და შეუმუშავებელი, მთა და ბარი, ყველაფერი თხოულობს აუარებელ ფიზიკურ შრომას, რომ ბოლოს დაემსგავსოს კულტურულ მხარეს“ [14, 8].

სამრეწველო-ტექნიკური პროგრესის ფონზე მოძველებული ქართული სამეურნეო სტრუქტურა ეკონომიკის განვითარებას

მნიშვნელოვნად აფერხებდა. „მოგზაური“ გრძნობდა ეპოქის ახალ მოთხოვნილებას და საზოგადოებას თანამედროვე სისტემაზე გადასვლისაკენ მოუწოდებდა: „ეკონომიკურად გაჭირვებული იქნები, სანამ ყოფილი ცხოვრების მოთხოვნილებას არ გაითვალისწინებ, მაშინდელი გაურჯელობის მიზეზს არ გაიცნობ, მაშინდელი ცხოვრების მოთხოვნილებას დღევანდელ მოთხოვნილებებს არ შეუდარებ და სანამ შენს მაშინდელ შრომა-მუშაობას და შეხედულებას სულ ერთიანად არ გამოსცვლი და დღევანდელი დროის შესაფერად არ გარდაქმნი“ [14, 566].

„მოგზაურის“ მსგავსად გაზეთი „თემიც“ ეკონომიკური საკითხების გაშუქებას დიდ ადგილს უთმობს. „საქართველოს სჭირის სარჩო-საბადებელი. მხნედ და მარჯვედ უნდა შეიარაღდეს სამეცნიერო და ტექნიკურ ცოდნით, რომ გაუმჯობესდეს მინათმოქმედების საქმე. უპირველეს ყოვლისა, ქართველმა უნდა მოახერხოს თავის სამშობლოს ბუნებრივი სიმდიდრის ნაყოფიერი გამაყენება“ [8, 2]. ამისათვის კი ზოგად განათლებასთან ერთად სკოლაში სამეურნეო-ტექნიკური საგნების სწავლებაც აუცილებლად მიიჩნევა: „ხალხის კულტურული და ეკონომიკური განვითარება მარტო წერა-კითხვის ცოდნით და საზოგადო განათლების დონით არ განისაზღვრება. თანამედროვე ტექნიკის განვითარებამ ახალი პირობები შექმნა ცხოვრების გასაუმჯობესებლად და ახალი საშუალებანი საარსებო ბრძოლისათვის. ხალხისათვის საჭირო შეიქმნა წერა-კითხვისა და საზოგადო განათლების იმისთანა სწავლა-განათლება, რომელიც მას არსებობისათვის ბრძოლას გაუადვილებს“ [7, 2].

ამდენად, ზემოთ აღნიშნული საკითხების ერთიან კონტექსტში განხილვა გამომდინარეობდა ეპოქის სულისკვეთებიდან. საზოგადოების სოციალური ერთგვაროვნება წარმოადგენდა თავისუფლების მოპოვებისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის წინაპირობას. ქართულმა კულტურულმა და პოლიტიკურმა ელიტამ გააცნობიერა, ეროვნული აჯანყების მოწყობა რუსეთის წინააღმდეგ საქართველოს თავისუფლებას ვერ მოუტანდა. რეალურად არ არსებობდა ის სამხედრო-პოლიტიკური ძალა, რომელიც საქართველოს დახმარებას გაუწევდა. გარდა ამისა, წარუმატებელი აჯანყების შემთხვევაში დაილუპებოდა ეროვნული მოძრაობის ის მონაპოვარი, რომელსაც უნდა დაფუძნებოდა ქართველი ერის ბრძოლა თავისუფლებისათვის. XIX საუკუნის II ნახევრიდან მოყოლებული ეროვნულ-განმათავისუფლებული მოძრაობის ახალი პროგრამა შემუშავდა ილიას მეთაურობით, რაც შემდეგს გულისხმობდა: ქართველი ერის კონსოლიდაცია, საქართველოს ეკონომიკური

აღორძინება და გაძლიერება, რუსეთის იმპერიის ფარგლებში ერის ფიზიკური და სულიერი გადარჩენა, ქართული ეროვნული ცნობიერების შენარჩუნება [3, 10].

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ბ. ანდერსონი, წარმოსახვითი საზოგადოებები, თბილისი: ენა და კულტურა, 2003.
2. ა.ბენდიანიშვილი, ეროვნული საკითხი საქართველოში 1801-1921წ.წ., თბილისი, მეცნიერება, 1980.
3. თ. ბოლქვაძე. იდეოლოგიზირებული ღირებულებები. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2005.
4. ვ. გურული, ა. სილაგაძე. საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა (1917-1918), თბილისი, ინტელექტი, 1998.
5. გაზ. „დროება“, №102 (1876).
6. გაზ. „თემი“, №1, 1911.
7. გაზ. „თემი“, №2, 1911.
8. გაზ. „თემი“, №4, 1911.
9. გაზ. „თემი“, №86, 1912.
10. გაზ. „თემი“, №160, 1914.
11. გაზ. „თემი“, №164, 1914.
12. „მოგზაური“, №1, 1902.
13. „მოგზაური“, №3, 1902.
14. „მოგზაური“, №1-2, 1903.
15. „მოგზაური“, №7-8, 1903.
16. „მოგზაური“, №11-12, 1903.
17. ე. სმითი, ნაციონალური იდენტობა, (თარგმანი ინგლისურიდან ლელა პატარიძის), თბილისი, ლოგოს-პრესი, 2008.

Nato Songulashvili
Doctoral student of the Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University

Homogenization Process of the Georgian Culture and its Reflection in the Georgian Press of the 20th Century 20es

(Perception of falling apart process of language, common education system, economical space and social boarders)

Summary

One of the most actual problems of development of the identity of the Georgian unity is homogenization.

One of the most important conditions of national consolidation is the homogenization of the members of the unity and the realization of the state independence on this foundation.

On the basis of press material, mainly of the journal „Mogzauri“ and the newspaper „Temi“, the homogenization process of falling apart of language, common education system, economical space and social boarders in the twenties of the 20th century is studied.